

Ekspedicijos „Baltoscandia 2016“ keliai apsivijo aplink Baltijos jūrą

Gerimantas Statinis. 2016 m. liepos 30 dieną iš Lietuvos televizijos kiemo Vilniuje išvyko „Baltoscandia 2016“ ekspedicija. Tai žygio per pasaulį „Misija Lietuva 100“ pirmasis etapas, kurio metu dalyviai buvo pasiryžę apkeliauti aplink Baltijos jūrą ir pakeliui vyksiančiose konferencijose bei susitikimuose su lietuvių bendruomenėmis skleisti prof. Kazio Pakšto puoselėtą Baltoskandijos idėją – vienyti pasaulio lietuvius ir juos suburti Lietuvos Respublikos šimtmečio minėjimui. Kaip sakė juokais vienas iš organizatorių – Lietuvos žurnalistų sąjungos Kelionių ir pramogų klubo pirmininkas Gerimantas Statinis: „Viskas, kas svarbu, prasideda LRT kiemelyje, nes iš čia transliuojama laida „Labas rytas, Lietuva“.“

Baltoskandija - terminas, sugalvotas Švedijos fizinės geografijos prof. Steno de Geero XX a. pr. Šį terminą geopolitine prasme pirmasis pavartojo Estijos Tartu universiteto profesorius Edgaras Kantas. Polemizuodamas su juo Lietuvos geografijos tėvas prof. Kazys Pakštas šį terminą apibrėžė taip, kaip jis suprantamas dabar. Tarpukario Lietuvoje, populiarindamas Baltijos ir Skandinavijos kraštų vienybę, jis lankėsi visų šio regiono valstybių sostinių universitetuose, kur skaitė paskaitas apie Baltoskandijos idėją. Ją įprasmino nedidelėje knygutėje anglų kalba, išleistoje Čikagos lietuvių kultūros instituto 1942 m.

Šalčius, K. Pakštas ir A. Poška yra patys iškiliausi tarpukario Lietuvos keliautojai, garsinę Lietuvą visame pasaulyje. Matas Šalčius – plunksnos meistras, Kazys Pakštas – geografijos profesorius, Antanas Poška – indologijos garbės daktaras. Tai tikras – triumviratas, kertiniai akmenys, ant kurių ekspedicijos dalyviai pasiryžo pastatyti Lietuvos keliautojams virtualų paminklą. Šie žmonės buvo idealistai, jie šiandien vienija žurnalistus, geografus ir keliautojus. Būtent šių

visuomeninių organizacijų – Lietuvos žurnalistų sąjungos Kelionių ir pramogų klubas, Lietuvos geografo draugija, VšĮ „Baltoskandijos akademija“ ir „Klajūnų klubas“ – nariai leidosi į „Baltoscandia 2016“ ekspediciją, pasiryžę skleisti Baltijos šalių vienybės idėją.

„Klajūnų klubo“ prezidentas Gintautas Babravičius džiaugėsi ekspedicijos organizatorių aktyvumu. „Daugiau nei 40 metų dirbame ir kuriame įvairaus sudėtingumo ekspedicijas, todėl iš patirties žinau, kad iniciatyvūs ir naujų idėjų atnešantys partneriai – tikra dovana. Tik jų nuopelnas, kad galėjome tiek laiko skirti pačios ekspedicijos paruošimui“, – teigė ypatingam žygiui „Misija Lietuva 100“ besiruošiantis jo vadovas G. Babravičius.

Pirmoji konferencija įvyko Prezidento Valdo Adamkaus vardo bibliotekoje-muziejuje. Bibliotekos vadovas Arūnas Antanaitis palinkėjo apmąstyti aplankytas vietas, sekti prof. K. Pakšto pėdsakais ne tik keliaujant, bet ir visuomeniniame gyvenime. Antroji konferencija Gdanskio universitete parodė, kad lenkams įdomi Baltoskandijos idėja ir mus vienija istorinės šaknys. „Netgi *vilniukai* – išeiviai iš Vilnijos krašto – garsūs lenkų mokslo, meno ir politikos žmonės, taip pat yra mūsų bendras kultūros palikimas“, – pabrėžė Vilnijos mylėtojų draugijos vadovė Božena Kisiel. Trečioji konferencija Liubeke – garsiajame Hanzos pirklių sąjungos mieste. Pranešėjas dr. Manfredas Eickholteris kalbėjo, kad mus vienija tas pats Baltijos vanduo, žuvys ir tos pačios ekologinės problemos. Kopenhagoje vyko ketvirtoji ekspedicijos „Baltoscandia 2016“ konferencija, kurioje dalyviai bendravo su Danijos karališkosios geografo draugijos nariais ir jos viceprezidentu prof. Henriku Breuningu-Madsenu. Ši garbi draugija įkurta 1876 m., o vienas jos įkūrėjų buvo garsus danų šiaurės tyrinėtojas Knudas Rasmussenas. Šią organizaciją globoja Danijos karalienė, joje keli tūkstančiai narių.

Konferencija Liubeke

Kopenhagoje, Karališkojoje Danijos geografų draugijoje

Lietuviškus pėdsakus žygio dalyviai aptiko vienoje iš gražiausių Danijos pilių – Kronborgo arba Hamleto pilyje, kuri įtraukta į UNESCO paminklų sąrašą. Čia vykstančiuose V. Šekspyro festivaliuose dalyvauja garsiausi pasaulio aktoriai. Vienas žymiausių Hamleto vaidmens atlikėjų Johnas Gielgudas, 1939 m. suvaidinęs pagrindinį šios dramos vaidmenį, yra kilęs iš garsios lietuvių Gelgaudų giminės. Garbių svečių sąrašė ir E. Nekrošiaus „Hamletas“, kuriame pagrindinį vaidmenį atliko A. Mamontovas.

Švedijos mieste Lunde, romaninėje XI a. katedroje, požeminėje kriptoje, lietuvius užkalbino lenkas iš Krokuvos Andžėjus Kowalunas ir paklausė: ar jūs lietuviai? Ano seneliai buvo kilę iš Vilniaus ir jis pats prisimena lietuvišką jo frazę: „Kad tave kur perkūnas...“ , tačiau nežino iki šiol, ką ji reiškia. Ekspedicijos dalyviai ponui Andžėjui išvertė senelio vartotą frazę ir papasakojo savo kelionės tikslą. Šis, susidomėjęs žygio misija, paprašė padėti jam surasti prosenelių kapą Vilniuje...

Ales Stenar (Olės akmenys) – „Švedijos Stounhendžas“ – stiprios energetikos vieta. Ant jūros kranto stūksantys akmenys mena vikingų laikus. Laivo kontūrus primenantis akmenų statinys, anot istorikų, buvo ritulinių apeigų vieta, gynybinis fortas, o taip pat astrologinė regykla. Čia ekspedicijos dalyviai sutiko išeivius iš Šiaulių Arvydą ir Renatą Rakauskus, kurie šioje šalyje gyvena jau nuo 2005 m. Jiems buvo papasakota apie ekspediciją ir padovanota E. Ganusausko knygą „Išėjęs į žygį“. Jie vieni pirmųjų sutiktų lietuvių, įrašiusių į Lietuvos Šimtmečio knygą savo palinkėjimus.

Prabėgus pirmajai ekspedicijos „Baltoskandija 2016“ savaitei, keturi automobiliai ir dvidešimt dalyvių patraukė link Stokholmo. Nuo 1990 iki 1994 metų Švedijos sostinės Normalmstorgo (Norrmmalmstorg) – Šiaurės lygumos turgaus aikštėje vykdavo mitingai, palaikantys Lietuvos, Latvijos ir Estijos nepriklausomybę. Čia pastatytas paminklas, skirtas trimis Baltijos šalims ir šiems įvykiams paminėti. Susipažinę su Švedijos sostine, žygeiviai dalyvavo konferencijoje, skirtoje paminėti prof. Kazio Pakšto idėjai suvienyti Baltijos ir Skandinavijos šalis į vieną regioną. Buvo prisimintas švedų geografas prof. Stenas de Geeras – vienas pirmųjų Baltoskandijos pavadinimo kūrėjų. Jo teigimu, sukurti Baltoskandiją reikėtų iš Norvegijos, Švedijos, Danijos (kartais prie jų priskirdavo ir Islandiją) bei keturių Baltijos valstybių (Suomijos, Estijos, Latvijos, Lietuvos). Stokholmo universiteto profesorius emeritas Thomas Lundenas ne kartą minėjo prof. K. Pakštą ir Lietuvą. Lietuvių ekspedicijos pranešėjai konferencijoje priminė, kad profesionaliosios geografijos kūrėjo K. Pakšto mokslinius, pedagoginius nuopelnus įvertino ir švedai. 1933 m. Švedijos geografo ir antropologo draugija jį apdovanojo garsaus Arkties tyrinėtojo Salomono Augusto Andree medaliu, kuris įteikiamas tik vieną kartą per metus. 1939 m. gegužės 26 d. Švedijos karalius profesoriui K. Pakštui skyrė Vazos riterio ordiną.

Stokholmo universitete

Po konferencijos ekspedicijos dalyviai įteikė Stokholmo universiteto atstovams ir Antano Poškos nuotrauką, kurioje jis 1928 m. užfiksuotas ant motociklo kelionėje aplink Baltijos jūrą. Nuotraukos apačioje paliktas užrašas: „Antanas Poška (1903 – 1992) Lietuvių keliautojas ir tyrinėtojas, Kalkutos universiteto indologijos garbės daktaras.

Ilgas važiavimas per Norvegiją ne vargino, bet stebino gamtos išskirtinumu – kalnų, krioklių ir fiordų vaizdai suteikė keliautojams adrenalino, todėl nebuvo kada važiuojant snausti negi ir vėlų vakarą. Susitikimas Norvegijoje su Bergeno lietuvių bendruomenės atstovais virto gyva diskusija pasidalinant savo patirtimi. Jos narys Kęstutis Kaupas pasakojo, kad Bergene gyvena apie du tūkstančius lietuvių. Jiems čia gyvenant tautinė savimonė pasidarė kur kas stipresnė, matant norvegus išdidžiai puoselėjant savo nacionalines vertybes.

Susitikimas su Bergeno Lietuvių Bendruomene

Lofotenų salų pavadinimas reiškia lūšies pėdą, tai už poliarinio rato plytinčios

Norvegijos žemės, garsėjančios neįprastai patraukliu kraštovaizdžiu. Šalia salų yra garsus Moskeneso sūkurys, kuris atsiranda dėl potvynių ir atoslūgių – jį yra aprašęs savo romane rašytojas Žiulis Vernas. Klimatas čia pakankamai šiltas dėl Golfo srovės ir jos atšakų įtakos, todėl kalnų papėdėse žaliuoja vešli augmenija. Kalnų smailės aštrios, kartais iš vandens šaunančios stačiai į viršų, tačiau jau rugpjūčio pabaigoje jose ima boluoti sniego lopiniai. Vikingų muziejuje Lofotre „Baltoscandia 2016“ ekspedicijos dalyviai apžiūrėjo valtės formos dviejų galų namą, kuriame galima susipažinti su vikingų buitimi ir gyvenimo būdu. Netikėta staigmena – sutikta vikingų rūbais vilkinti ir ekskursijas vedanti lietuvaitė Viktorija.

Šiauriausias Europos kyšulys Nordkapas – 307 m aukščio uola, besileidžianti į Arkties vandenyną. Tai traukos vieta, kurioje lankėsi garsieji viso pasaulio keliautojai ir įvairių šalių karaliai. Čia per metus apsilanko per 200 tūkstančių turistų. Pavadinimą kyšuliui 1553 m. davė anglų keliautojas Richardas Chancelloras, kuris ieškojo šiaurės rytų jūrų kelio į Aziją. Nordkape lankėsi ir Baltoskandijos idėjos puoselėtojas prof. Kazys Pakštas, kurio pėdsakais ekspedicijos dalyviai ir keliavo. Didžiausia staigmena – sutiktas Mykolas Masiukas, kuris yra Nordkapo turizmo centro direktorius. Pasirodo, kad šiame atšiauriausiame Europos taške dirba per 30 lietuvių.

Nordkape – šiauriausiame Europos taške

Po Nordkapo „Baltoscandia 2016“ ekspedicijos kelias pasisuka namų link, iki šiol jis tolo, o dabar ima artėti link Lietuvos. Kiruna aplankoma dėl jos garsėjančių geležies rūdos kasyklų. Nusileidę į puskilometro gylių, keliautojai pajuto deguonies stygių, jie ėmė žiovauti ir pasidarė mieguisti. Požeminiame muziejuje galima susipažinti su kalnakasybos istorija bei ekologišku išmaniųjų technologijų gamybos procesu. Kiruna – Švedijos samių sostinė – jų kalba reiškia „balta paukštė“, čia yra įsikūręs jų parlamentas. Samiai arba lapiai turi savo vėliavą, tačiau valstybės neturi ir gyvena keturiose šalyse: Norvegijoje, Švedijoje, Suomijoje ir Rusijoje. Jų kalba priklauso ugrų-finų kalbos grupei, o pagrindinis užsiėmimas elnininkystė. Šiandien bandoma išsaugoti ir užfiksuoti jų unikalią kultūrą. Šalia samių parlamento puikuoja didžiausia gotikos stiliumi pastatyta medinė bažnyčia. Pasiekus Baltijos jūros Botnijos įlanką, kraštovaizdis keičiasi, kalnus pakeičia kalvos, aukštapelkės ir miškatundrė.

Turku universitete įvyko šeštoji konferencija, pristatanti ekspedicijos tikslus ir siekius. Konferencijoje dalyvavo Suomijos Geografų draugijos prezidentė Vanna Maki, ji papasakojo apie draugijos istoriją ir jos veiklą. Turku katedroje yra išlikęs lietuviškas istorijos akcentas – koplyčia su Kotrynos Jogailaitės palaikais. Suomijos kunigaikštienė, Švedijos karalienė (1552–1569), jauniausia Žygimanto Senojo ir Bonos Sforcos duktė buvo Švedijos karaliaus Jono III žmona ir Žygimanto Vazos motina. Iš Helsinkio ekspedicijos dalyviai „Viking line“ keltu persikėlė į Taliną.

Estijoje, viename iš seniausių Europos – Tartu universitete, įkurtame XVII a., konferencijoje buvo kalbama apie šio universiteto profesorių Edgarą Kantą ir jo Baltoskandijos idėją, kurią toliau išvystė prof. Kazys Pakštas. Estai taip pat turėjo savo idealistų ir keliautojų. Neseniai jie organizavo ekspediciją į Rusiją, Novosibirsko salas, kur perlaidojo savo garsų poliarinį tyrinėtoją Hermaną Valterį, mirusį 1901 m. Jis kartu su kitu iš Estijos kilusiu keliautoju Eduardu fon Toliu tyrinėjo Arktį ir ieškojo legendinės Sanikovo žemės.

Rygos universitete įvyko paskutinioji „Baltoscandia 2016“ ekspedicijos konferencija. Pabaltijo valstybių sąjungos idėją rėmė ir latvių veikėjai: K. Valdemaras, Z. Meirowicz, poetas J. Rainis, J. Riteris. Šiuos klausimus svarstė daugelis politikų, svajojusių apie Baltijos valstybių konfederaciją ir jos sąjungą su Skandinavijos valstybėmis. „Jei lietuviams nepatiko, nesisėkė Lenkijos, Rusijos, Vokietijos sudėtyje, tai dar yra Baltoskandijos galimybė“, – sakė Kauno ir Rygos universitetų geografijos profesorius K. Pakštas. Jis visus ir visur įtikinėjo, kad Pabaltijo valstybės esančios mažos, pavojingoje zonoje, nusiaubtos karų, tragiško likimo. Išgelbėti galinti tik Baltoskandija. Buvo prisiminta, kad už nuopelnus baltų vienybei ir Baltoskandijai prof. K. Pakštas 1938 m. buvo apdovanotas Latvijos Trijų žvaigždžių Komandoro ordinu.

Šioje kelionėje visur buvo minimi trys pagrindiniai tarpukario lietuvių keliautojai: prof. Kazys Pakštas, dr. Antanas Poška ir Matas Šalčius, jie buvo pasaulio pažinimo mokytojai, atvėrę lietuviams duris į pasaulį ir leidę kitaip į jį pažvelgti. Jų dėka pasaulis daugiau sužinojo apie Lietuvą ir lietuvių norą ieškoti savo kilmės šaknų. „Baltoscandia 2016“ ekspedicijos dalyviai po Rygos patraukė namo. Vilniuje buvo užfiksuotas 9950 km nuvažiuotas atstumas aplink Baltijos jūrą, aplankytos 8 šalys, surengtos 8 konferencijos, sutikta pusšimtis lietuvių, o ekspedicijoje, atskirais etapais, dalyvavo net 56 dalyviai.

„Mažai tautai be galo pravartu iškelti kiekvieną savo talentą, neleisti jam skursti,

nykti, nežinioje dingti. Jei šią taisyklę pamiršta didžiosios tautos, tai jos netenka įtakos pasauly ir sunkiai velkasi kultūrinės procesijos uodegoje. Jei su šia taisykle prasilenkia mažosios tautos, tai jos pasirašo sau lėtos negarbingos mirties dekretą.“ (Prof. K. Pakštas)

Ekspedicija „Baltoscandia 2016“ baigta. 2017 metų liepos 6 dieną žygio dalyviai, vėl pasiilgę nuotykių, kas atskirais etapais ar ištisai, vedami trijų žodžių – švęsti, šviesti, šviestis – leisis į trejų metų žygį per pasaulį „Misija Lietuva 100“.

Miglės Greičiuvienės nuotr.

Straipsnis spausdintas žurnale „Pasaulio lietuvis“, 2016 m. Nr.8/550

pasauliolietuvis.lt

Mielai pasidalysime svetainėje ir žurnale skelbiamais tekstais ir nuotraukomis, tik prašome nurodyti informacijos šaltinį ir autorius.

SPAUDOS,
RADIJO IR
TELEVIZIJOS
RĖMIMO
FONDAS

